

2n = 16 (ČSR: 10. Praž. ploš.), 28 (extra fines)

Ekologie a cenologie: Pole, obnažená dna rybníků, většinou na vlhkých písčitých až jílovitých půdách kyselé až slabě alkalické reakce a též na mírně zasolených půdách. Nejčastěji ve společenstvech svazů *Nanocyperion flavescens* a *Agropyro-Rumicion crispi*.

Rozšíření v ČSR: V Čechách a na Moravě častý v teplých oblastech planárního stupně a roztroušeně v kolinním až suprakolinním stupni mezofytika (max.: Českomoravská vrchovina, Osová Bitýška, 560 m). V poslední

době jejího výskytu ubývá v důsledku intenzifikace zemědělského a rybníčního hospodaření. — Mapy: SLAVÍK FKS 1986: 75.

T: ve všech fyt. o. kromě 1. Doup. pah. — M: 31. Plz. pah., 32. Křivokl., 35. Podbrd., 36. Horaž. pah., 38. Bud. pán., 39. Třeboň. pán., 41. Stř. Povlt., 42. Votic. pah., 53. Podješ., 65. Kutnoh. pah., 68. Mor. podh. Vysoč., 71. Drah. vrch., 73. Hanuš.-rychleb. vrch., 76. Mor. brána, 83. Ostr. pán.

Celkové rozšíření: Evropa kromě nejsevernějších a nejižnějších oblastí; s. Afrika, Přední Asie, atlantická Severní Amerika, Kalifornie a jv. Austrálie. — Mapy: MEUSEL et al. 1965: 168.

7. *Ceratocephala* MOENCH — rohohlavec*)

Ceratocephala MOENCH Meth. Pl. 218, 1794. — Syn.: *Ceratocephalus* PERS. Syn. Pl. 1: 341, 1805. — *Ranunculus* L. subgen. *Ceratocephalus* (MOENCH) BENSON Amer. J. Bot. 27/9: 806, 1940.

Lit.: TOUL K. (1900): Rohohlavec (*Ceratocephalus* Moench). Vesmír 29: 133—134. — DOMIN K. (1944): Roste rohohlavec (*Ceratocephalus testiculatus* [Crantz] Kerner) dosud u Prahy? Věda Přír. 22: 299—230. — DVOŘÁK J. (1949): Rozšíření *Ceratocephalus testiculatus* (Cr.) Kerner v okolí Brna. Čs. Bot. Listy 2: 10—11. — BHANDARI N. N. et ASNANI S. (1968): Studies in the family Ranunculaceae XI. Morphology and embryology of *Ceratocephalus falcatus* Pers. Beitr. Biol. Pfl. 45: 271—290. — CHRTEK J. et CHRTKOVÁ A. (1976): Rod *Ceratocephala* v Českých zemích a poznámky k jeho členění. Preslia 48: 113—123. — KLOKOV M. V. (1977): Rod rogohlavnik v aspektech obšerj biologičeskoj differenciacii. Nov. Sist. Vysš. Nizš. rast., Kyjiv, 1977: 7—72.

Jednoleté, drobné byliny s dlouhým podzemním hypokotylním článkem. Listy v přízemní růžici, hluboce členěné. Stonky nízké, zakončené jediným květem. Kališních lístků 5; korunních lístků 5, na bázi s nektariem krytým nektariovou šupinou; tyčinek i plodolistů mnoho. Nažky na vrcholu prodloužené v dlouhý zobánek, na bázi s dvěma dutými hrbolky, na prodlouženém válcovitém nebo kuželovitém lůžku, za zralosti opadáva celé souplodí. — 2 druhy, rozšířené ve stř. a j. Evropě, na východ až do Stř. Asie; sz. Afrika; druhotně v Severní Americe. — Entomogam.

1a Nažky za zralosti 5—6 (—7) mm dl., ± rovné nebo slabě srpovitě zahnuté, ± oblé; souplodí 10—17 mm dl.; květy 5—10 (—12) mm vel. . . . . 1. *C. testiculata*

b Nažky za zralosti (6—) 7—9 (—12) mm dl., srpovitě zahnuté, ploché; souplodí 17—20 (—40) mm dl.; květy 8—15 mm vel. . . . . *C. falcata* (viz poznámka)

1. *Ceratocephala testiculata* (CRANTZ) BESSER — rohohlavec rovnírohý Tab. 76/2

Ceratocephala testiculata (CRANTZ) BESSER Enum. Pl. Volhyn. 70, 1822. — Syn: *Ranunculus testiculatus* CRANTZ Stirp. Austr. 2: 97, 1763. — *Ceratocephalus testiculatus* (CRANTZ) ROTH Enum. Pl. Germ. 1: 1014, 1827. — *C. orthoceras* DC. Regni Veg. Syst. Natur. 1: 231, 1817.

Exsikáty: Fl. Exs. Austro-Hung., no 1702/II. — Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 415. — PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 1131. — TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 27 (ut *Ceratocephalus falcatus*). — Extra fines: Fl. Hung. Exs., no 38. — SCHULTZ Herb. Norm., ser. n., no 2.

Rostliny drobné, 2—6 cm vys., dlouze šedavě pavučinatě vlnaté. Listy v přízemní růžici, dlouze řapíkaté; čepel 2—3 (—5) cm dl., hluboce členěná v čárkovité úkrojky, často ještě členěné v 1—2 další drobné úkrojky. Květy jednotlivé, 5—10 (—12) mm vel.; stopky květní 7—30 mm dl., po odkvětu se prodlužují; kališ-

ní lístky vejčité, 3—4 (—5) mm dl., zelené, na vnější straně hustě pavučinatě vlnaté; korunní lístky delší než kališní, úzce obvejčité, 3—5 mm dl., žluté, s nektariem. Souplodí 10—17 mm dl., šedavé; nažky úzce kuželovité, na hřbetní straně hřebenovitě kýlnaté, za zralosti 5—6 (—7) mm dl., ± rovné nebo slabě srpovitě zahnuté (zejména ve spodní části souplodí), ± oblé, se špičatým zobánkem, na bázi s 2 hrbolky k sobě přiblíženými, v mládí pavučinatě vlnaté, později olýsalé. III—IV. Tf.

2n = 14 (extra fines)

Ekologie a cenologie: Suchá, travnatá místa, úhory, opuštěné plochy a okraje cest v polích. Často ve společenstvech řádu *Secalietalia*.

Rozšíření v ČSR: Rozšířen vzácně až velmi vzácně v termofytiku, ojedinele v mezofyti-

*) Zpracovala A. Chrtková.

ku, v planárním a kolinním stupni (max.: Praha-Vinohrady, Tišnov, Brno-Židenice, vše ca 250 m). V současné době pravděpodobně jen na j. Moravě. V Čechách byl hojný v prostoru Prahy, kde v minulém století na jaře místy určoval aspekt podle polních cest a na opuštěných místech. Ve 20. století rychle mizí, poslední nálezy jsou z roku 1944 (Michelský les). ▲ — Mapy: SLAVÍK FKS 1986: 75.

T: 10. Praž. ploš. (Praha), 16. Znoj.-brn. pah., 18. Jihomor. pah. — M: 41. Stř. Povlt. (Zbraslav, ojedinelý nález z r. 1910).

Celkové rozšíření: Východní část stř. Evropy, na

západ po Československo a Rakousko, na sever po Polsko; mírné pásmo Asie na východ po Altaj, na jv. po z. Pákistán; druhotně Severní Amerika. — Mapy: MEUSEL et al. 1965: 168.

Poznámka: Z ČSR byl v dřívější době udáván jihoevropský druh *Ceratocephala falcata* (L.) PERS., rohohlavec srpovitý. Tento druh se liší od *C. testiculata* většími květy, v průměru 8–15 mm vel., většími plody, (6–) 7–9 (–12) mm dl., za zralosti srpovitě prohnutými, plochými, silně olýsalými až lysými a souplodím mohutnějším, 17–20 (–40) mm dl. Ve starší literatuře byl udáván z Čech (Praha) a zejména z j. Moravy (Znojmo, Hustopeče, Třebíč, Mikulov aj.). Podle dostupných dokladů jde o chybné určení rostlin druhu *C. testiculata*. Na území ČSR nebyl druh *C. falcata* sbírán. V budoucnu však není vyloučené druhotné zavlečení ze sousedních území (Rakousko, Maďarsko).

8. *Ranunculus* L. — pryskyřník*)

Ranunculus LINNAEUS Sp. Pl. 548, 1753. — Syn.: *Pachyloma* SPACH Hist. Natur. Vég. Phanér. 7: 194, 1839. — *Pfundia* OPIZ ex NEVSKI Fl. Syst. Vysš. rast. 4: 296, 1937.

Lit.: HAAS A. (1954): Neuer Beitrag zur Kenntnis des Formenkreises von *Ranunculus auricomus* L. in Süddeutschland. Ber. Bayer. Bot. Ges. 30: 27–32. — HESS H. (1955): Systematische und zytogenetische Untersuchungen an einigen *Ranunculus*-Arten aus der Nemorosus-Gruppe. Ber. Schweiz. Bot. Ges. 65: 272–301. — BÖCHER T. W. (1958): Chromosome studies in the *Ranunculus polyanthemus* complex. Bot. Tidsskr. 54: 160–166. — SOO R. (1964): Die *Ranunculus auricomus* L. emend. Korsh. Artengruppe in der Flora Ungarns und der Karpaten I. Acta Bot. Acad. Sci. Hung. 10: 221–237. — COLES S. M. (1971): The *Ranunculus acris* L. complex in Europe. Watsonia 8: 237–261. — PEROVA J. O. et al. (1971): Do pytanja pro poliploidiju u žovteca povzučoha (*Ranunculus repens* L.) Ukr. Bot. Ž. 28: 37–41. — COLES S. M. (1973): *Ranunculus bulbosus* L. in Europe. Watsonia 9: 207–228. — COLES S. M. (1977): *Ranunculus repens* L. in Europe. Watsonia 11: 353–366. — BALTISBERGER M. (1980): Die Artengruppe des *Ranunculus polyanthemus* L. in Europa. Ber. Schweiz. Bot. Ges. 90: 134–188. — FAGERSTRÖM L. et KOIST G. (1980): Vier nordische Taxa des *Ranunculus auricomus*-Komplexes. Ann. Bot. Fenn. 17: 296–306. — JULIN E. et NANNFELDT J. A. (1980): Three new subspecies of the apomictic *Ranunculus auricomus* L. (s. str.) from the Flora Upsaliensis area in Uppland, Sweden. Acta Phytogeogr. Suec. 68: 97–100. — AGAPOVA N. D. (1981): Sravnitel'no-kariologičeskoe issledovanie nekotorych ljutikov evropejskoj časti SSSR. Bot. Ž. 66: 483–493. — BALTISBERGER M. (1981): Verwandtschaftsbeziehungen zwischen der Gruppe des *Ranunculus polyanthemus* L. und *R. repens* L. sowie Arten der Gruppen des *R. acris* L. und des *R. bulbosus* L. Bot. Helv. 91: 61–74.

Jednoleté až dvouleté nebo vytrvalé byliny s oddenkem krátkým nebo prodlouženým, ± horizontálním; lodyhy většinou vzpřímené, zřídka poléhavé až plazivé, větvené, listnaté. Listy střídavé, většinou dlanitě členěné nebo celistvé, přízemní buď podobné lodyžním, nebo od nich nápadně odlišné, bez palistů. Květy jednotlivé nebo skládají jednoduchá vrcholičnatá květenství. Kališních listů 5, často opadavých, zelených; korunních lístků 5, žlutých nebo bílých, lesklých, na bázi s nektariovou jamkou, krytou šupinou; tyčinek mnoho; pylová zrna většinou trikolpátní, zřídka perikolpátní, hladká nebo jemně bradavčitá, ojedinelé periporátní, na povrchu s ostny; plodolistů mnoho. Nažky krátce zobánkaté. — Asi 400 druhů rozšířených téměř po celém světě. — Entomogam. Alogam. Autogam.

Poznámka 1: Druhy obsahují glykosidický lakton ranunkulin jako význačnou hořčinu; jeho enzymatickým štěpením vzniká jedovatý protoanemonin (proto řada druhů je jedovatých, zvl. *R. sceleratus*); při zasychání rostlin vzniká sponzánní dimer anemonin, který je inaktivní (proto seno s pryskyřníky není jedovaté). Údaje o alkaloidech jsou mylné.

Poznámka 2: Je-li uvedena délka nažek, rozumí se včetně zobánku (pokud není uvedeno jinak).

1a Koruna bílá (nebo slabě narůžovělá)	2
b Koruna světle až sytě žlutá	3
2a Květní stopky pýřité chlupaté, 1–3 × delší než úkrojky nejhořejších lodyžních listů; kališní lístky na vnějších plochách roztroušeně přitiskle chlupaté	14. <i>R. aconitifolius</i>
b Květní stopky lysé, 3–5 × delší než úkrojky nejhořejších lodyžních listů; kališní lístky na vnějších plochách ± lysé	15. <i>R. platanifolius</i>
3a Rostliny nápadně stříbrobílá nebo šedobílá hedvábitě chlupaté	9. <i>R. illyricus</i>
b Rostliny lysé, pýřité, chlupaté až huňaté, ale nikoliv stříbrobílá chlupaté	4
4a Čepel listů celistvá, celokrajná nebo velmi mělce zubatá	5

*) Zpracoval B. Křisa.

Tab. 76: 1 *Ranunculus illyricus*, 1a — plod. — 2 *Ceratocephala testiculata*, 2a — plod. — 3 *Myosurus minimus*, 3a — květ,
3b — souplodi.

422 *Pulsatilla* / *Myosurus*

